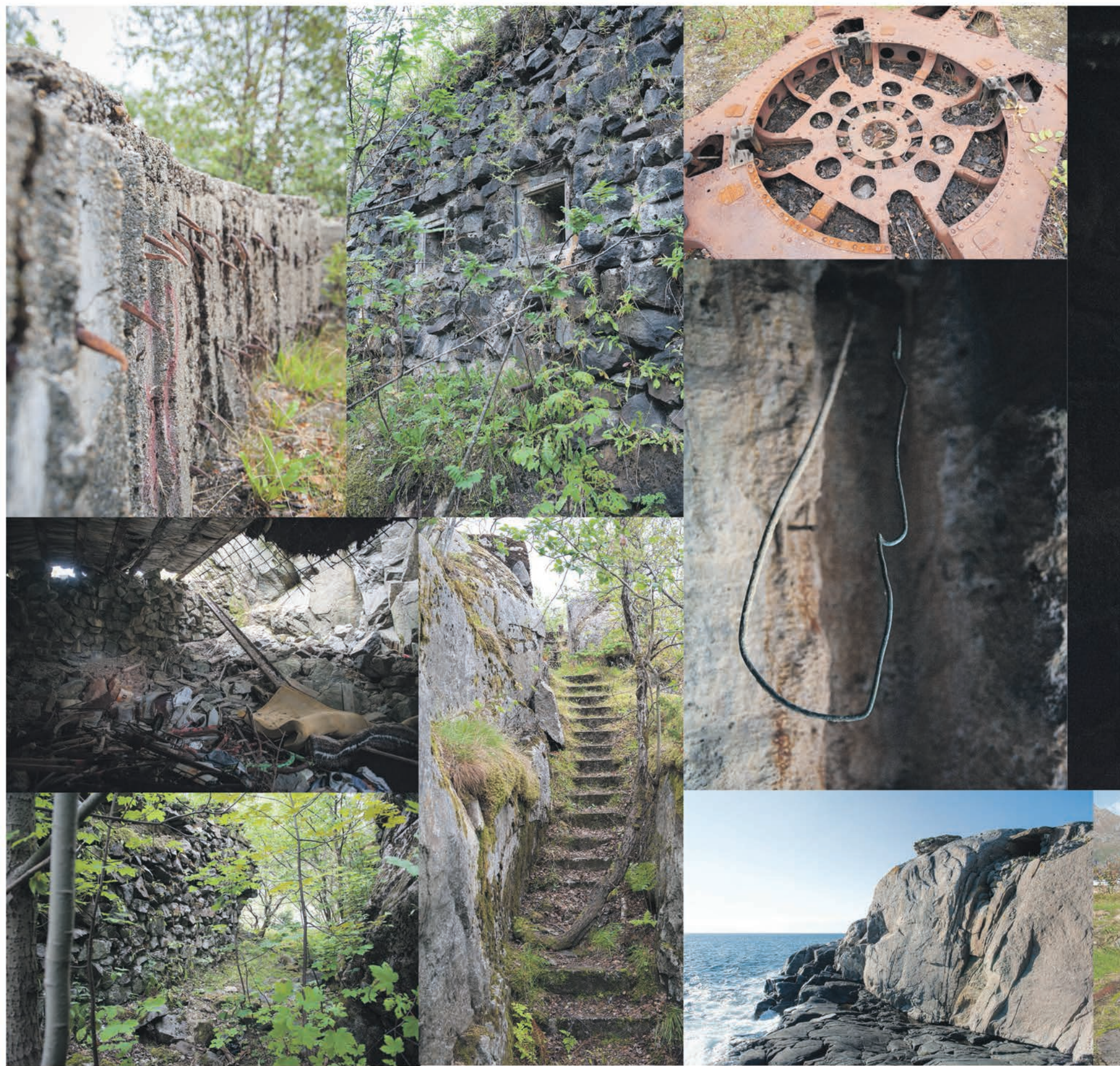

REPORTASJE: Svolvær er den byen i Norge med flest bunkere fra krigen. Det får verken skoleelever eller turister vite særlig om.

Mørke hemmeligheter

– **MAN MÅ HUSKE** på å ha med seg minst én lommelykt når man skal på bunkertur – gjerne to. Batterier kan fort bli tomme, smiler William Hakvaag mens han parkerer bilen rett bortenfor inngangen til Våganhallen. Hakvaag har sagt seg villig til å guide en lettere retningsforvirret journalist på barndommens – bokstavelig talt – gjengrodde stier. En gang i tiden var det nemlig slik at vi svolværinger brukte krigsminnene i byen til lekeplass. Dette ser ut til å ha gått over, vegetasjonen tatt i betraktning.

– Ja, det er blitt vanskeligere å ta seg fram her de siste årene, sier Hakvaag før han brøyter seg vei gjennom buskas og gress på vei mot første bunkerstopp.

– Løkthaugen var et svært befestet område av byen, med mange vakter og egen telegrafsentral. Det måtte legges egne kabler i bakken for at denne skulle fungere – kabler som faktisk først ble oppdaget for noen år siden i forbindelse med gravearbeid, forteller han

mens føttene finner stien som fører opp på haugen. Det er ikke uten grunn at det er Hakvaag som er blitt forespurt oppgaven som guide. Mannen som ville seg – og fikk til – et krigsmuseum for 18 år siden, vet naturlig nok mye om krigshistorien. Blant annet at Svolvær kan skilte med å være den byen med høyest bunkertetthet per to kvadratkilometer.

– 2. verdenskrig er en vill historie. Og den burde aldri ha skjedd. Jeg blir lei meg på vegne av menneskeheten av å tenke på det, konstaterer han mens han viser vei inn i det som trolig var en spisebunker for soldatene som hadde Løkthaugen som arbeidssted. Utenfor ligger synlige og rustne rester etter piggråd og festeanordninger. Lengre oppover haugen finner vi en større bunker som trolig har hatt funksjon som utkikkspost.

– **JEG VOKSTE SELV** opp med krigshistorien rundt meg på alle kanter. Bestefaren min hadde en radiosender på gården og

mamma befant seg i en livbåt da Hamburg ble senket, forteller Hakvaag.

– Bunkerne og stillingene i nærområdet vårt er en del av den store historien. De viser hvor tullete mennesker kan bli og er konkrete bevis på all dumskaper som ble gjort. Vi er jo alle et offer for historien og et produkt av det som har vært. Faren ved å ikke bry seg, er jo at man ikke lærer noe som helst av vår forhistorie, tilføyer han.

HAKVAAG MENER derfor det ville være synd om alle bunkerne i Vågan bare får fortsette å preges av tidens tann. For rundt 10 år siden ble Prosjektgruppen for registrering og bevaring av krigsminner i Vågan etablert fra kommunalt hold. Gruppen bestod av personer fra Vågan kommune, Kystverket, Vågan historielag og Hakvaag fra Krigsminnemuseet. Leder for gruppen var Arnold Nygaard. Prosjektgruppen var på befaringer og gjorde en prioritering over bunkere de ønsket å gjøre noe med.

Et budsjett med kostnader knyttet til restaurering av fire bunkere, skilting og trykking av informasjonsbrosjyre ble satt til rundt 250 000 kroner. Håpet var å få på plass en såkalt krigsminnevandring høsten 2005.

– Pengebevilgningene til dette prosjektet stoppet opp. Vi fikk avslag på flere søknader og det er vel derfor er det ingenting som har skjedd videre, sier han.

VI HAR NÅ flyttet oss bare noen hundre meter i luftlinje fra Løkthaugen. På Nonshaugen ligger det nemlig også et lett tilgjengelig anlegg – bestående av både kanonstilling, tunneller og små og store lager- og tilholdsrom.

– Tyskerne utarbeidet en egen standard for hvordan de ulike bunkerne skulle se ut og opparbeides. Hitler var selv med på å tegne disse, forteller Hakvaag.

– Faktisk så ble det bygget så mange bunkere i Norge at de måtte hente 80 prosent av all sementen de trengte fra Tyskland.

HAAKVÅG poengterer at det å studere og ta seg inn i bunkere kan være en spennende måte for skoleelever å lære om krigens dager.

– Da får man se og oppleve noe håndfast som viser hva som i verste fall kan skje. Som en reaksjon på Lofotraidet ble det bestemt at Gestapos hovedkvarter i regionen skulle ligge i Svolvær, og derfor ble store deler av byen gjort om til en festning, sier han.

– Svolvær er den byen i Norge som har høyest bunkertetthet per to kvadratkilometer. Dette er et faktum vi burde utnytte i større grad – både overfor den oppvoksende slekt, og med tanke på de mange som besøker området hvert år. Krigshistorikeren mener det er lite som skal til for å gjøre bunkerne i Svolvær og Vågan mer synlige.

– Litt rydding av skog og fjerning av søppel og andre ting er vel det som skal til. Tilgjengeligheten for de fleste bunkerne er ganske grei. Og jeg synes ikke man skal forlange

”Det vil være et tap for historien om vi bare lot alt forfalle”

– Bunkerne og stillingene i nærområdet vårt er en del av den store historien, mener **William Hakvaag (bildet).**

at det skal være tryggere å oppsøke en bunker enn det er å ferdes i fjell og mark for øvrig. Jeg har aldri hørt om noen som har skadet seg på bunkertur – det er langt flere som faller og slår seg på torget i Svolvær, humrer han.

– Jeg skulle gjerne sett at noen tok tak her også for å synliggjøre bunkerne. Selv om det ikke er mye som skal til, så må man likevel sette av nødvendig tid og finne noen som ønsker å bidra. Jeg begynner å bli så godt voksen og bidrar ellers med mitt når det gjelder formidling om krigens dager. Derfor må det nok andre og flere krefter til, sier han. – Du skulle ha snakket med en noen i Bodø om hvordan de har organisert seg. Der vet jeg at det er flere engasjerte som selv har restaurert noen bunkere, tilføyer han før vi avslutter turen i en godt skjult, uferdig bunker i Nonshaugens akterende.

Og som oppfordret, så gjort: I Bodø svarer krigshistoriker Thomas Lillevoll i den andre enden av telefonen. Han er

engasjert i Bodø Krigshistoriske Musum, som også har en tilhørende forening for ildsjeler som brenner for å bevare og formidle krigshistorien. Disse drifter blant annet Bremnes fort, som har mange tusen besøkende hvert år.

– I tillegg har vi en bunker rett utenfor museet – en gammel sambandsentral. Denne var inn til for få år siden helt tildekket og fylt med jord. Nå har vi ryddet den og tatt den i bruk som et bunkermuseum, forteller Lillevoll.

FORENINGEN har også nylig fått hånd om Jentofthaugen, hvor Bodøs største bunker er lokalisert. Her er planen også å drifte museum. – Denne bunkeren er i svært god stand, så vi gleder oss til å ta fatt på arbeidet, sier Lillevoll og opplyser om at Bodø kommune står som eier av bunkerne foreningen drifter. – Eierskapet til bunkerne i fylket varierer. Noen er på kommunal eller fylkeskommunal grunn, mens andre er på privat eiendom. Det er alltid grunneier

som er ansvarlig om det skulle oppstå situasjoner hvor noen kan skades. Nylig raste det ut stein ved Bremnes fort, og for oss er det da betryggende at det er kommunen som har ansvar for å sikre og rydde opp i dette, påpeker han.

FLERE STEDER landet over er det bunkere og fort som blir ivarettatt og rustet opp. Fellesnevneren for arbeidet er at det er ildsjeler som engasjerer seg – og ikke stat og kommune.

– Vi har fått det godt til her i Bodø, men vi kunne ikke gjort det uten et knippe engasjerte mennesker. Og vi ser at det allerede er mye arbeid på få personer. Vi sliter litt med å få folk til å engasjere seg. Men gjør ikke vi dette, så er det ingen som gjør noe. Bunkerne her i byen er tatt med i verneplanene, men foreløpig er ingenting gjort utover vårt arbeide, sier Lillevoll, som understreker at han skjønner at det er umulig å ta vare på alle krigsminnene i Norges land.

– Likevel har jeg vært bekymret for at Forsvaret har sanert det meste av krigsfortene langs kysten. Det er viktig å ta vare på noe. Jeg synes nemlig det er viktig at man skal kunne se sammenhenger med det blotte øye. Historiene fra 2. verdenskrig er jo en del av vår historie, og vi ser gjennom vårt undervisningsopplegg for 9. klassingene her i byen at det å besøke bunkere er engasjerende. Vi har også hatt omvisninger for turister og andre interesserte som også har gitt gode tilbakemeldinger. Vi vil derfor fortsette vårt arbeid med å ta vare på historien, konkluderer han.

I 2013 BEVILGET

Riksentikvaren 60 000 kroner som delfinansiering til registrering av krigsminner i Nordland fylke gjennom fylkeskommunen. I tildelingsbrevet poengteres det at krigsminnene i Nordland ikke er systematisk registrert tidligere og at man ser behovet for dette.

– Det burde vært laget en plan over hva som bør tas vare på. Det burde vært systematisert og bestemt for lenge siden hva som skulle vernes. Da hadde vi sluppet diskusjonene hver gang noe dukker opp, uttalte Erik Ettrup, krigshistorisk sakkyndig Rogaland Fylkeskommune i forbindelse med en sak på NRK om en nyfunnet bunker skulle vernes eller rives i forbindelse med et nytt boligprosjekt. Ettrup uttaler videre at krigsminner som regel har mest verdi når vi får sett dem i en stor sammenheng. – En isolert bunker har kanskje ikke så mye å si i seg selv, men det er klart at om du får sett hele systemet sammensatt, så gir det jo straks et helt annet bilde. Hver eneste bunker er jo en brikke i dette store puslespillet for å se hele oversikten, mener han.

●●Reportasjen fortsetter på neste side.

Fortsettelse fra forrige side:

Det er med andre ord flere spredte krefter landet over som ønsker å gjøre en innsats for bevaring av bunkere. Det synes rektor på Svolvær skole, Karl Inge Borgen, er oppløftende.

– I vår lokale læreplan er det lagt opp til at 2. klassingene skal besøke bunkerne og stillingene på Kuba. Og bunkeranlegget på Nonshaugen er også i bruk når vi drar for å speide etter sola i begynnelsen av januar, forteller han.

– Bunkerne er jo en synlig del av vår lokalhistorie, og det hadde helt klart vært interessant for oss om noen la ytterligere til rette for at vi kunne ta med elevene våre i de ulike bunkerne. Det ideelle hadde jo vært om for eksempel William Hakvaag kunne vist deler av utstillingen sin på krigsmuseet inne i en stor bunker. Det hadde virkelig vært fantastisk, for det er nemlig annerledes å lære om historien når man kan se den konkret framfor seg, påpeker han.

– Ungene i dag tror at krig er noe som er på tv og noe i sort-hvitt som var her en gang, og som aldri vil skje igjen. Det er et poeng å vise at det ikke er en selvfølge at det er fred i landet vårt. Borgen mener at også næringslivet i kommunen bør komme på banen.

– Å satse på å gjøre bunkerne mer tilgjengelig, mener jeg vil være godt for turistnæringen. Tenk hvis turistene kunne gå inn i et bunkermuseum eller være med på en bunkertur – i tillegg til ribturer og andre fornøyer. Et slikt tilbud vil kunne gi noe ekstra til de som kommer på besøk, sier han.

– Fra skolens side ser vi på bunkerne som historie som bør bevares – og brukes. Om noen hadde lagt til enda mer til rette for at man skal kunne bevege seg inne i disse, så ville vi helt klart tatt de mer i bruk, konkluderer rektoren.

I SVOLVÆR INNBYGGERFORENING blir jeg også møtt med entusiasme når spørsmål om byens bunkere blir brakt på bane.

– Vi vil gjerne være med på å sette søkelys på bunkernes framtid, og hadde nylig en stor og engasjerende diskusjon om dette i foreningen. Vi mener at disse i større grad burde kunne vises fram gjennom at enten kommunen eller frivillige gjør en jobb med å få rustet bunkerne opp – et arbeid vi gjerne også er med på. Vi har jo byvandring her i byen, så hvorfor ikke bunkervandring?, spør leder Svein Tennes entusiastisk.

– Jeg snakket nylig med førstestyrmannen på hurtigruteskipet Nord-Norge. Han sier at Hurtigruten etterlyser kreative forslag fra kommunene til type turer som de reisende kan være med på når båten ligger til kai. Vi burde utnytte det faktum at Hurtigruten ligger lenge her hos oss. En historisk vandring vil kunne fenge mange – særlig om man får profesjonelle og kunnskapsrike mennesker til å utføre dette, tilføyer han.

– I tillegg er det et sikkerhetsspørsmål knyttet til bunkerne. Hvis det er slik at ingen har tilsyn med krigsminnene ved jevne mellomrom, så bekymrer det meg. Vi vet jo allerede at det er flere av bunkerne på Kuba ikke er anbefalt å ferdes i på grunn av mye stein og rot. Men her har heldigvis Svinøya Velforening valgt å engasjere seg. Og vi vil selv følge saken videre.

LEDER FOR NEVNT forening, Jakob Pauli, bekrefter langt på vei Tennes sin påstand.

– Vi i velforeningen har et ønske om å få til en gang- og sykkelvei over friområdet på Kuba, og ut til Fiskarkona. Gangveien vil gi nærhet til storhavet og fin utsikt. I den anledning ser vi for oss at det vil være naturlig å sette opp skilt som informerer om tørrfiskproduksjonen og krigsminnene i området, sier Pauli.

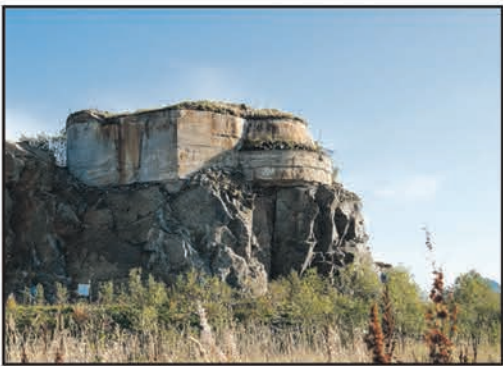
– Men dette er et prosjekt som foreløpig bare er på skisseblokka og vi må uansett avklare mye rundt grunneierforhold og så videre, påpeker han.

– Når det er sagt trenger ikke et slikt prosjekt å koste mye penger. I dag er Kuba en skamplett i byen, men har potensiale til å bli en perle og turistattraksjon. Men man må gjøre jobben ordentlig, når man først skal gjøre noe. Vi håper derfor at flere komme på banen og bidra til dugnad.

JEG RINGER VIDERE, til øverste leder i Vågan kommune. Ordfører Eivind Holst innrømmer at det ikke er hver dag han tenker på bunkerne i hjemkommunen. Likevel er han positivt innstilt til tanken om å gjøre tiltak rundt krigsminnene i Vågan.

– Jeg mener ikke at alle bunkere må bevares. Disse er jo store inngrep i vår natur – utført av en fremmed statsmakt, påpeker Holst.

– Men jeg ser verdien av å ta vare på noen for å synliggjøre historien, gjerne gjennom en fornuftig

DEN STORE PÅ KUBA:

Hovedfestningen i byen. Denne skulle samarbeide med festningen på Kreta i Kabelvåg. Den store bunkeren var kommandobunkeren for kanonbatteriet. Like ved finnes fem kanonstillinger hvor det stor franske 15 cm kanoner med en rekkevidde på 12 000 meter. Dessuten flere små bunkere. Finnes også en lyskasterstilling på Gunnarholmen.

UNDER HJELLENE:

Forseggjort anlegg av pusset betong som inneholder gang og noen rom. Kan gå fra inngangen og ut til havet. Brukt som maskingeværstilling for å forsvare havna.

LANGÅSEN:

Stor bunker som ble brukt som bomberom under krigen.

LØKTHAUGEN:

Lyskaster- og maskingeværstillinger. Ellers et omfattende anlegg med trapper og flere små bunkere, blant annet en spisebrakke for de som holdt vakt ved anlegget.

MARINEHAUGEN:

Stort anlegg som var Gestapo og sikkerhetstjenestens sted for å trekke seg tilbake i tilfelle angrep. Store rom, trapper og tunellganger. Noe av dette anlegget har vært brukt av Sivilforsvaret senere.

bruk. Vi er en ja-kommune, så alle initiativ som går på å legge til rette for aktivitet vil bli møtt med positivitet, tilføyer han.

Holst understreker at kommunen, i nåværende situasjon, ikke kommer til å hente penger fra eget budsjett for å bevare bunkere. Han råder derfor engasjerte og interesserte innbyggere til å finne sammen og komme opp med mulige løsninger.

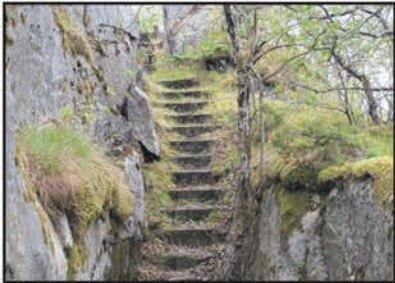
– Det er fantastisk hvis det finnes noen der ute som ønsker å bruke tiden sin på å se på hvordan vi kan ta vare på og bruke bunkerne i Vågan. Disse kan sette seg ned og se på hvilke bunkere de ønsker å bevare og hvorfor. Deretter

finnes trolig mange instanser man kan søke midler til et slikt prosjekt, sier han.

– Vågan kommune vil ikke selv oppnevne en slik gruppe, men vi kan gjerne ha en representant inne i gruppen.

Flere av bunkerne i området – som den store på Kuba og anlegget på Nonshaugen – står på kommunal grunn. Som grunneier har vi ansvar for at bygg på vår grunn er i orden og ikke representerer en fare for omgivelse. Og vi er også reguleringsmyndighet som kan pålegge andre grunneiere å sikre sine eiendommer, påpeker han.

AT INGEN HAR regelmessige sjekk av tilstanden til bunkere og krigsminner i kommunen, mener Holst kan være problematisk.

To kanonstillinger og tunellanlegg som er delvis støpt igjen. Trapper og smårom. I nordenden av haugen finnes et stort og uferdig anlegg hvor få mennesker har vært på besøk.

KRETA FESTNING: Unik og komplett festning med store rom, mange ganger og sykestue. Eneste av sitt slag i Norge som er rimelig komplett. Festning for kanonbatteri. Her stod fire kanoner med rekkevidde på 12 000 meter

BAK SKOLEN:

Stor bunker som ble brukt som tilfluktsrom. Senere brukt til skytetrening.

ØVERST I DR. DAAS VEI:

Store anlegg som skulle bli lasarettet (sykehus). Ble aldri ferdig

ELLERS:

- Skrova har flere anlegg, deriblant en radarstilling, luftvernstillinger, nærforsvarstillinger, lyskasterstillinger, bunkere og brakkeruiner.
- På Marithaugen i Kabelvåg finnes det ulike stillinger. Ellers flere små bunkere i sentrum, de fleste skjulte.
- I Henningsvær og på Lyngvær finnes flere kanonstillinger.
- På øya Skjæringen utenfor Svolvær finnes også rester etter anlegg. Her var det under krigen kontrollpost for alle fraktebåter som skulle inn og ut av byen.

- Det er ikke godt nok å være avhengig av at publikum rapporterer inn mulige farer, sier han.

Ordføreren har ikke tro på at de store massene av turister vil reise ens ærend for å oppsøke bunkere og andre krigsminner i Vågan.

- Men jeg ser helt klart en mulighet for at eksempelvis foredrag og omvisninger i en eller flere bunkere kan være en del av en større opplevelsespakke i Lofoten. Den store bunkeren på Kuba kan eksempelvis være verdt å se litt ekstra på. Denne ligger i et området som

turister og andre ofte oppsøker av andre grunner, sier han.

HELLER IKKE ved Destination Lofoten er man ikke fremmed for at bunkerturisme kan ha en viss verdi.

- Alt som noen brenner for og som kan utvikles til å bli en opplevelse, er interessant for oss. De som klarer å lage et spennende konsept av noe vi allerede har tilgang til i dag, de vil vi være med på å bære ut på lik linje med alt annet, sier leder Elisabeth Dreyer.

Selv om det sjeldent er noen som etterspør eller nevner bunkerturisme som en mulighet, er Dreyer positivt innstilt til at historiske opplevelser kan være interessant for enkelte grupper besøkende.

- Det eneste jeg vil påpeke er at slike områder bør sikres, både med tanke på vern, men også slik at ulykker ikke skal skje, sier hun.

- Ellers er alt som er visuelt synlig, lett tilgjengelig og som man kan ha formidling rundt interessant å markedsføre. Og her mener jeg at

formidlingsbiten er meget viktig, gjerne av noen som har dybdekunnskap om emnet. Og så må man få ut at dette tilbudet finnes. Turister - meg selv inkludert - ser som oftest i turistguider for å finne ut hva man bør oppleve på et sted. Man kan jo ikke spørre om noe man ikke vet finnes, sier hun.

Mari Rokkan